

САЦЫЯЛЬНЫЯ ІДЭАЛЫ ЯК ФАКТАР МАДЭРНІЗАЦЫЙНЫХ ПРАЦЭСАЎ СУЧАСНАГА ГРАМАДСТВА

Развіццё чалавецтва ва ўмовах глыбока інтэграванага і ўзаемазлучанага свету, якое элімінуе геаграфічныя, палітычныя, эканамічныя і іншыя бар'еры, з'яўляецца фактам, з якім змушаны лічыцца ўсе суб'екты міжнародных адносін і ў першую чаргу нацыянальныя дзяржавы. Для гэтага глабальнага светаладу галоўнай тэндэнцыяй развіцця з'яўляецца сацыяльна-эканамічная і палітычная мадэрнізацыя [1, с. 118]. Яна адбываецца на фоне фундаментальных змен аксіялагічнай сферы чалавецтва, або, па азначэнні Р. Інглхарта, «ціхай рэвалюцыі», сутнасць якой заключаецца ў павышэнні значнасці постматэрыяльных каштоўнасцей як рэгулятываў сацыяльных паводзін індывідаў. Таму ў працэсуальным аспекце мадэрнізацыя мяркуе выяўленне яе аксіялагічнага вектара, што азначае адначасова працэс генерацыі сацыяльных ідэалаў у рамках ідэалагічнага дыскурсу.

Але варта нагадаць, што інтэнсіўнасць і хуткасць змены тэхналагічнай і каштоўнаснай прасторы культуры спарадзілі сацыяльную «хваробу» стагоддзя – футурашок (па трапным азначэнні Э. Тофлера), які пазбавіў чалавека ўсякай надзеі на «лепшую будучыню». Згаданне слова «ідэал» выклікае асаблівы спектр пачуццяў: ад абыякавасці да іроніі, ад недаверу да адмаўлення. Свой уклад у дыскрэдытацыю ідэалаў у форме вытанчанага і рафінаванага скептыцызму ўнеслі постмадэрнісцкія філосафы, якія адмаўляюць саму магчымасць абгрунтавання і рэалізацыі праектаў рацыянальнага ўладкавання свету. Узнікае амбівалентная сітуацыя, пры якой спантаннае або свядомае адмаўленне ад сацыяльных ідэалаў і праектаў спараджае «пустэчу бязмэтнасці», за якой выяўляецца «нуда па ідэале». І невыпадкова інтэлектуальная і палітычная эліта чалавецтва ставіць пытанне аб сцэнарыях будучага развіцця, яго каштоўнасных арыенцірах, якія павінны не толькі захаваць чалавецтва, але і забяспечыць яго ўстойлівасць і росквіт. У якасці прыкладу спашлёмся на дакумент «Парадак дня на XXI стагоддзе» (прыняты ў 1992 г. у Рыю-дэ-Жанэйра Міжнароднай канферэнцыяй ААН па навакольным асяроддзі і развіцці), які падтрымала Беларусь сваёй праграмай «Нацыянальная стратэгія ўстойлівага сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Бела-

русь на перыяд да 2020 года». *Мэты артыкула* – «рэабілітацыя» сацыяльных ідэалаў праз абгрунтаванне іх стваральнага патэнцыялу і выяўленне ўнутранай супярэчлівасці, якая дазваляе маніпуліраваць імі з мэтай дасягнення вузка прагматычных інтарэсаў.

У першую чаргу звернем увагу на навуковае разуменне сутнасных рыс ідэалу (фр. *ideal* < лат. *idealis* < грэч. – выгляд, выява, ідэя), якое грунтуецца на канцэпцыях ідэальнага ў філасофіі і сцвярджаецца, што ідэалаканструяванне закладзена ў самой прыродзе чалавечай ментальнасці (у цяперашні час рэпрэзентуецца не столькі праз пазітыўнае, колькі адмоўнае сцвярджанне). Але гэта бачанне патрабуе далейшага змястоўнага пашырэння, што становіцца магчымым дзякуючы гнэсеалагічнаму, аксіялагічнаму, праксіялагічнаму і сацыялагічнаму аспектам аналізу дадзенага феномена.

Пад ідэалам у гнэсеалагічным сэнсе разумеецца «ідэалізаваны аб'ект» як пэўнае гранічнае ўяўленне. Асаблівасцю такой ідэалізацыі з'яўляецца тое, што ў ёй з'ява супадае з уласнай сутнасцю (чаго ў рэальнасці быць не можа). Больш таго, сутнасць ідэалу выяўляецца з дапамогай складаных тэарэтычных канструктаў, якія прапаноўваюцца ў аўтарскай інтэрпрэтацыі [2, с. 42–45]. І якой бы не была магутнай філасофія ў рацыяналізацыі прадмета свайго дыскурсу, аднак прадметызацыя ідэалу паўстае цяжкай задачай, паколькі ён заўсёды спалучаецца з суб'ектыўнасцю, нявызначанасцю, пераменнасцю. У дадзеным ракурсе выяўляецца праблема праўдзівасці або памылковасці ідэалаў.

Калі ісціна ёсць адпаведнасць ведання аб'екта, якім ён існуе незалежна ад чалавека, то ідэал – гэта адпаведнасць ведання суб'екта, паколькі ён уяўляе свет паводле чалавечага жадання. Таму ідэал, які прапануе малюнак разума ператворанага свету, аказваецца ў пэўным сэнсе «скажэннем» ісціны. Відавочна, што судносіны ісціны і ідэалу знаходзяцца ў плоскасці кампліментарнасці фактаў і каштоўнасцей. З аднаго боку, нельга ўвасобіць карціну належнага ў рэчаіснасць, калі невядомы параметры і тэндэнцыі яе развіцця. З іншага боку, значэнне ідэалу ў канчатковым выніку заключаецца ў тым, што дзейнасць, якая накіроўваецца

ім, напаўняецца глыбокім сэнсам, паколькі ідэал надае ёй чалавекавымяральнасць, зыходзіць са спадзяванняў людзей на «лепшую долю».

Такім чынам, у аксіялагічнай прасторы ідэал паўстае як найбольш агульнае паданне аб добрым і належным. Яно «задае» вобраз дасканалых адносін паміж людзьмі і такога грамадскага парадку, дзе дасягаецца гармонія паміж асноўнымі жыццёвымі запатрабаваннямі людзей і арганізацыяй грамадства, якое стварае неабходныя сродкі для іх задавальнення. Але ў рэчаіснасці такія бездакорныя адносіны адсутнічаюць, паколькі сацыяльны ідэал утрымоўвае ў сабе два полюсы, якія «незліянны і нераздзельны»: адмоўны (крытыка існага) і пазітыўны (сцвярджанне належнага). Пазітыўны полюс грунтуецца на атрыбутыўных ідэях і каштоўнасцях, якія раскрываюць змест ідэалу (справядлівасць, свабода, роўнасць, братэрства, любоў і г. д.). На аснове каштоўнасцей фармулююцца нарматывы дзейнасці адносна таго, што трэба рабіць, каб увасобіць ідэал у рэчаіснасць. Гэтыя нормы адлюстроўваюць як утылітарныя, так і духоўныя кампаненты ідэалу. Ролю першых выконваюць эканамічныя і палітычныя ідэалы, ролю другіх — этычныя, эстэтычныя, навуковыя і светапоглядныя. Відавочна, што для паспяховай мадэрнізацыі грамадства ў жаданым кірунку неабходна ўзгадненне утылітарнага і духоўнага кампанентаў, прычым без прынясення ў ахвяру аднаго іншаму, паколькі кіданне ў крайнасці заўсёды багата непрадказальнымі негатыўнымі наступствамі.

Дзякуючы аб'ектывацыі сацыяльных ідэалаў у агульназначных каштоўнасцях і нарматывах, яны з факта свядомасці ператвараюцца ў факт культуры. Іх роля як культурных універсальных заключаецца ў тым, каб задаваць стратэгічны кірунак руху чалавека і соцыуму да жаданага стану, а ў канцы — выконваць ролю «мэты мэт» чалавечай дзейнасці (па сінергетычнай тэрміналогіі, быць атрактарам), да якой імкнецца ў сваім развіцці чалавецтва. У гэтай сувязі нагадаем меркаванне вядомага мысліцеля XIX ст. Б.Н. Чычэрына: «...Ідэалы існуюць заўсёды. Яны не толькі існуюць у галаве тэарэтыкаў, але і складаюць бліжэйшую або аддаленую мэту дзяржаўнага развіцця кожнай эпохі і кожнага народа. Без ідэалаў няма чалавечага развіцця, няма руху наперад, бо, калі пераследуюцца нават чыста практычныя мэты, усё-такі трэба ведаць, да чаго вядуць і да якога ідэальнага быцця яны нас набліжаюць. Як разумная істота, чалавек абавязкова ставіць сабе гэтыя пытанні і заўсёды па-свойму на іх адказвае» [3, с. 699]. Абвостраная цікавасць да сацыяльных ідэалаў у свядомасці грамадства, як сведчыць гісторыя, выяўляецца ў перыяды «крушэння культуры» (Х. Артэга-і-Гасэт). Аднак дапускаюцца «змяненне як удасканаленне», зме-

ны перыядаў стабільнага функцыяніравання соцыуму транзітывымі.

Зварот да праксіялагічнага аспекту аналізу сацыяльнага ідэалу як сэнсаўтваральнай структуры свядомасці (індывідуальнай і грамадскай) і як каштоўнасці культуры (масавай і элітарнай) спыняе сваю ўвагу на яго ролі ў жыццядзейнасці грамадства як своеасаблівага «перпетуум-мобіле» мадэрнізацыйнага працэсу. Ператварэнне і ўдасканаленне чалавекам навакольнай рэчаіснасці і самога сябе здзяйсняецца таму, што ён у вызначаны момант часу ўжо не можа мірыцца з іх наяўным станам, які не ў поўнай ступені задавальняе яго заплыты, што пастаянна павялічваюцца і змяняюцца. Узнікае патрэба ў паляпшэнні таго, што маецца ў наяўнасці, у выніку чаго змест ідэалу дэтэрмінуе найважнейшыя элементы дзейнасці, якая накіравана на яго дасягненне. Па-першае, наяўнасць ідэалу дэтэрмінуе «цэлеполагающую» дзейнасць. Як правіла, мэты дзейнасці ўяўляе сабой некалькі спрошчаны, прагматызаваны варыянт ідэалу, які цалкам рэальны ў плане дасягнення ў выніку практычнай дзейнасці. Па-другое, тэрмінальныя каштоўнасці (каштоўнасці-мэты) падахвочваюць чалавека да актыўнасці, якая накіравана на пошук адпаведных інструментальных каштоўнасцей (каштоўнасці-сродкі) і стварэнне ўмоў для эфектыўнай дзейнасці. Па-трэцяе, у якасці важнейшага сродку і ўмовы рэалізацыі ідэалу выступае сацыяльны акт — фізічныя і духоўныя сілы самога чалавека як члена соцыуму. Накіраванасць дзейнасці чалавека вызначаецца мэтамі, каштоўнасцямі і ідэаламі, якія маюць для яго нагул або ў пэўны перыяд яго жыцця матываванае значэнне. Аднак гэта азначае, што вышэйразгледжаныя аспекты сацыяльных ідэалаў павінны быць далоўнены сацыялагічным аналізам, які мяркуе правядзенне выразных адрозненняў паміж жаданым і магчымым.

Першасны імпульс сацыяльнага змянення зыходзіць з аб'ектыўных запатрабаванняў эканамічных і сацыяльна-палітычных пераўтварэнняў, нягледзячы на тое, што сама сацыяльная сістэма па-ранейшаму функцыяніруе, нібыта нічога не адбываецца, а культура — нормы, звычкі, традыцыі — істотна не змяняецца. Толькі некаторыя асобы ўлоўваюць першыя прыкметы крызісу сацыяльнай сістэмы, прычым не з дапамогай асэнсавання сацыяльнай рэчаіснасці, а праз адчуванне «незадаволенасці» ёю, дыскамфорт сацыяльнага самаадчування. У фарміраванні новых сацыяльных ідэалаў прымае ўдзел так называемая «творчая меншасць» — палітычныя дзеячы, рэлігійныя мысліцелі, філосафы, вялікія маралісты, мастацкая і інтэлектуальная эліта, тыя, хто пранікае розумам у «выклік» часу і можа даць на яго станоўчы адказ. Пры гэтым выяўляецца несумненна сувязь прапаноўваемых ідэалаў з зыходнымі прынцыпамі света-

погляду таго ці іншага мысліцеля. Існуюць два асноўныя тыпы рэпрэзентацыі ідэалу: у абагульненнях на базе агульнафіласофскага светапогляду, якое ўлічвае цэласны гістарычны вопыт чалавецтва, і ў публіцыстычных праектах палітычнай эліты, запатрабаваннях сацыяльна-палітычных рэформ. У гэтай сувязі неабходна, каб абвешчаны ідэал не проста існаваў у навуковых трактатах і палітычных лозунгах, але аб'ектыўна з'яўляўся рэальна дасягаемым. У іншым выпадку ён паўстане чарговым праўленнем утапізму.

Чым настойлівей імкненне дасягнуць ідэал, тым больш рэалістычным павінна быць мысленне дзяржаўных і палітычных дзеячаў, тым больш увагі павінна надавацца вывучэнню практыкі эканамічных і сацыяльных адносін, сапраўдным магчымасцям грамадства, рэальнаму стану масавай свядомасці сацыяльных груп і матывам іх паводзін. Справа ў тым, што арыентацыя толькі на ідэал, асобны ідэалізм, бачанне сучаснасці скрозь прызму будучыні нярэдка вядзе да таго, што сапраўднае развіццё адносін падганяецца пад зададзены ўзор, паколькі ўзнікае імкненне гэты ідэал наблізіць (без уліку рэальных супярэчнасцей і непажаданых вынікаў прадпрымаемых дзеянняў). Іншая крайнасць – адмова або недаацэнка ідэалу, бачанне толькі імгненых інтарэсаў, «схопліванне» інтарэсаў цяперашніх інстытутаў, устаноў, сацыяльных груп без аналізу перспектывы іх развіцця. І тая і іншая крайнасці вядуць да аднаго і таго ж выніку – валюнтарызму і суб'ектывізму. Сутыкненне ідэалу з рэчаіснасцю раскрывае важную асаблівасць быцця чалавека: чалавек не можа жыць без ідэалаў, мэты, крытычнага стаўлення да сучаснасці. Але чалавек не можа жыць і аднымі ідэаламі. Яго справы і ўчынкi падахвочваюцца рэальнымі інтарэсамі, і ён павінен узгадняць свае дзеянні з наяўным сродкамі ажыццяўлення ідэалу.

Вынікі дзейнасці па рэалізацыі ідэалу не заўсёды супадаюць з чаканым і не заўсёды задавальняюць людзей па шматлікіх прычынах. Але гэта не азначае, што ідэалканструіруючая дзейнасць чалавека бессэнсоўная, паколькі расчараванне, незадаволенасць таксама ў сваю чаргу могуць падтрымліваць веру ў ідэал, надаваць чалавеку энергіі дзеля новых пачынанняў. Пры адказе на пытанне: «Навошта патрэбны ідэалы?» – іспанскі мысліцель Х. Артэга-і-Гасэт вобразна адзначыў: «Сутнасць ідэала ў немагчымасці яго ажыццявіць. Яго прызначэнне хутчэй у тым, каб бясконца ўзвышацца над рэчаіснасцю і ўплываць на яе сімвалічна, нахталт таго, як зоркі ўплываюць на карабелі. Палярная зорка – не порт, куды можна прыплысці, але далёкі нетутэйшы знак, які ўдакладняе курс і дае кірунак» [4, с. 230]. У выніку крушэння ідэалаў адкідаваюцца іх прыватныя (неінварыянтныя) рысы і зберагаюцца агульначалавечыя (інварыянтныя).

Сэнс барацьбы ідэалаў у тым, што з мноства «адносных» ідэалаў, якія пацярпелі крушэнне, паступова фарміруецца і рэалізуецца агульначалавечы, «абсалютны» ідэал. Гэту заканамернасць вызначаюць як закон інтэграцыі і дыферэнцыяцыі ідэалаў [5, с. 124].

Асобую ролю ў транзітывных грамадствах закліканы выконваць палітычныя ідэалы як важнейшая разнавіднасць агульнасацыяльных ідэалаў, тым больш што адным з фактараў мадэрнізацыі выступае дэмакратызацыя грамадства (і як мэта, і як сродак). Па аналогіі вызначым палітычныя ідэалы як дасканалы ўзор палітычнай рэчаіснасці і як вышэйшую мэту дзейнасці палітычных суб'ектаў. Найважнейшае значэнне ў вытворчасці ідэалаў у цэлым і палітычных у прыватнасці належыць ідэалогіі, пад якой разумеецца феномен духоўнага жыцця грамадства (незалежна ад яе пэўнай гістарычна актуалізаванай версіі ў выглядзе тэарэтычна сістэматызаванай формы), які адлюстроўвае фундаментальныя сацыяльныя інтарэсы і запатрабаванні грамадства, вызначае параметры і асноўны вектар сацыяльна-эканамічнага і палітычнага развіцця. Палітычная ідэалогія ўяўляе сабой гістарычна вызначаную, упарадкаваную сістэму артыкуляваных ідэй і каштоўнасцей, якія фарміруюць больш або менш цэласнае паданне аб асаблівым палітычным уладкаванні, якое робіць лепшым на яўны палітычны парадак, спосабы і нормы рэгулявання палітычных адносін. Яна ж выступае як універсальная прылада для ініцыявання сацыяльна-палітычнай кансалідацыі грамадства. Пры гэтым зусім не відавочны рацыянальны змест ідэалагічнага дыскурсу, бо, як адзначае К. Манхейм, у «слове "ідэалогія" імпліцытна ўтрымоўваецца разуменне таго, што ў асобных сітуацыях калектывнае несвядомае пэўных груп хавае сапраўдны стан грамадства як ад сябе, так і ад іншых і тым самым стабілізуе яго» [7, с. 40]. Значэнне палітычных ідэалаў у структуры ідэалогіі, абгрунтоўваюцца і дэкларуюцца палітычнымі актарамі ў працэсе барацьбы за ўладу або яе ажыццяўленне, функцыянальна вызначаецца наступнымі асноўнымі момантамі.

Па-першае, палітычныя ідэалы вызначаюць гіпатэтычна канчатковую мэту палітычнага развіцця грамадства, якая нярэдка ўяўляе сабой невыразна артыкуляваную сумесь з рэалістычных мадэлей сацыяльнага развіцця і утапічных чаканняў і памкненняў носьбітаў дадзенай ідэалогіі. Пры гэтым палітычны ідэал неабавязкова павінен быць рэальна дасягальным на практыцы, больш таго, высокая ступень магчымасці яго практычнага ўвасаблення ў сацыяльна-палітычнае жыццё грамадства фактычна азначае з часам заканамерную дэвальвацыю ў грамадскай свядомасці. Нягледзячы на іманентны утапізм, палітычныя ідэалы здольны дзейсна вы-

конваць ролю эталонаў для адзнакі сацыяльна-палітычнай рэчаіснасці з пазіцыі належнага ў рамках актуалізаванага палітычнага выбару.

Па-другое, у сацыяльна-псіхалагічным ракурсе палітычныя ідэалы, якія адлюстроўваюць тэндэнцыі рэальнага грамадскага развіцця, выступаюць у якасці актыўнай сілы, якая арганізуе і аб'ядноўвае людзей на рашэнне гістарычна наспейшых задач. Палітычныя ідэалы «не проста вобраз пажаданага або належнага грамадскага ўладкавання, які вынесены за межы наяўнай рэальнасці, з якімі яна павінна ўзгадняцца, а сама рэчаіснасць, разглядаемая ў яе дынаміцы з улікам перспектывы яе развіцця» [7, с. 156].

Па-трэцяе, ідэалогія з'яўляецца спецыфічна сістэматызаваным спосабам сацыяльна-групавога мыслення, таму палітычныя ідэалы (як яго аксіялагічны базіс) аб'ектыўна выступаюць у якасці найважнейшых маркераў самаідэнтыфікацыі. Яны дазваляюць выбудоўваць эфектыўную сістэму матывацыі для дзеянняў прыхільнікаў пэўнай ідэалогіі. Гэта пацвярджаецца тым фактам, што матывальная сіла палітычных ідэалаў, як сведчыць гісторыя чалавецтва навейшага часу, яскрава выяўляецца ва ўмовах маштабнага сацыяльнага крызісу. Адваротным бокам медаля пры гэтым з'яўляецца фактычна заканамернае звужэнне асабістай прасторы, што пад уздзеяннем экспансіі з боку супольнасці значна абмяжоўвае рэалізацыю прынцыпу свабоды выбару.

Па-чацвёртае, палітычныя ідэалы выступаюць як найважныя сімвалічныя каардынаты, якія структуруюць палітычную прастору. Гэта дазваляе прыхільнікам дадзенай ідэалагічнай сістэмы здзяйсняць мэта- і каштоўнасна-арыентаваныя практычныя дзеянні ў межах палітычнай сістэмы, якія забяспечваюць умовы для яе дынамічнага развіцця (у першую чаргу, дзяржавы як яе галоўнага інстытута, які ў сучасных умовах з'яўляецца цэнтрам кіравання, каардынацыі, рэгулявання сацыяльных, эканамічных, палітычных, сацыякультурных працэсаў, што адбываюцца ў грамадстве). У выпадку пазіцыянавання палітычных ідэалаў пэўнымі палітычнымі актарамі, але не дзяржавай, імпліцытна адбываецца легітымацыя іх дамаганняў на доступ да ўлады і перагляду палітычнай прасторы. Шляхі дасягнення ідэалаў у той або іншай ступені мяркуюць іх дэталізацыю ў выглядзе адпаведных сацыяльна-эканамічных і палітычных лозунгаў, канцэпцый, планаў і праграм дзейнасці.

Адзначым, што палітычныя ідэалы могуць выкарыстоўвацца як эфектыўныя прылады для маніпулявання грамадскай свядомасцю. Аб гэтым безапеляцыйна заяўляў З. Бжэзінскі, калі характарызаваў ролю і значэнне сацыякультурных падстаў амерыканскай сістэмы глабальнага дамінавання, якая «спадзяецца на ўскоснае выкарыстанне ўплыву на залежныя замежныя

эліты, адначасова здабывае значную выгаду з прыцягальнасці сваіх дэмакратычных прынцыпаў і інстытутаў. Усё вышэйзгаданае падмацоўваецца шырокім, але не адчувальным уплывам амерыканскага панавання ў галіне глабальных камунікацый, народных забаў і масавай культуры, а таксама патэнцыяльна значным уплывам амерыканскай тэхналагічнай перавагі і глабальнай ваеннай прысутнасці» [8, с. 37].

У постсавецкім грамадстве маніпуляванне найбольш відавочна выяўляецца ў імкненні палітычных эліт, якія рэпрэзентуюць інтарэсы дзяржавы, выкарыстоўваць кіраўнічыя стратэгіі, што арыентуюць індывідаў на пажаданыя ўзоры грамадскага быцця (без іх рэальнай верыфікацыі на практыцы на аснове сістэмы адпаведных індыхатараў). Дадзеная акалічнасць фактычна дазваляе элімінаваць праблему сацыяльнай эфектыўнасці і палітычнай адказнасці кіруючых эліт, што стала магчымым дзякуючы шэрагу гістарычных прычын. У першую чаргу гэта звязана са сцвярджаннем дамінуючай ролі дзяржавы ў сацыяльна-палітычным жыцці, традыцыйна навязваемая грамадству адзіная нарматыўна-каштоўнасная прастора, якая ўзаконьвае паданне аб самой дзяржаве як дамінанце гістарычнага развіцця грамадства. У сваю чаргу, дамінаванне дзяржавы абумоўлена слабасцю структур грамадзянскага грамадства, якое не здольна эфектыўна агрэгаваць і выяўляць свае інтарэсы з мэтай іх далейшай трансфармацыі ў форму сацыяльна адказнага палітычнага курсу, які б меў імператыўнае значэнне для кіруючай эліты і грамадства ў цэлым.

Але не варта і перабольшваць значэнне гістарычнага фактару ў практыцы палітычнага маніпулявання з дапамогай сістэмы ідэалаў, паколькі сама сутнасць постіндустрыяльнага грамадства і лопка яго працэсаў робіць чалавека адкрытым для камерцыйнай і палітычнай маніпуляцыі. Пры наяўнасці ўсеагульнага крызісу сістэмы каштоўнасцей і ўстановак, якія ўзніклі ў выніку тэхнагеннай цывілізацыі (прыярытэт матэрыяльных запятаў над духоўнымі, гіперрацыяналізм, спажывецкія адносіны да прыроды, геданістычны індывідуалізм, індыферэнтны да маральнага вымярэння сацыяльны актывізм і інш.), трансфармацыйныя працэсы ўвогуле становяцца праблематычнымі.

Зыходзячы з вышэйвыкладзенага, можна зрабіць вывад аб тым, што ва ўмовах транзітывага стану, у якім у цяперашні час знаходзіцца беларускае грамадства, праблема абгрунтавання сацыяльнага ідэалу ў перспектыве далейшай мадэрнізацыі рэспублікі набывае значэнне як тэарэтычнага, так і практычнага характару. Ва ўмовах мадэрнізацыі, калі інтэграцыйны і мабілізацыйны патэнцыял сацыяльнага ідэалу аб'ектыўна становіцца неабходным як важнейшы рэсурс для рашэння складаных агульнаацыянальных

задач, становіцца магчымым аб'яднанне і згуртаванне нацыі. Сітуацыя ўскладняецца яшчэ і тым, што вынікам маштабнага сацыяльна-эканамічнага і сацыякультурнага крызісу постсавецкага грамадства з'явілася ўтварэнне шэрага сацыяльных груп, якія выпрацавалі мадэль адаптацыі да негатыўных працэсаў на аснове сацыяльнага нігілізму і адмовы ад сацыяльнага актывізму.

Логіка ж грамадскага развіцця сведчыць аб тым, што постіндустрыяльная цывілізацыя з'яўляецца канчатковай стадыяй стыхійнага развіцця, якое завершыцца або антрапалагічнай катастрофай, або ператварэннем у сацыяльна-прыродную (замест сацыяльна-эканамічна-тэхналагічнай) мадэль быцця. У такой перспектыве сацыяльны ідэал прадстае як вектар змяненняў, які вызначае характар руху, а не параметры канчатковай мэты. Гэта азначае, што вобраз будучага грамадства павінен існаваць не як застыўшая ідэальная схема ў межах статычнай парадыгмы, а як разнастайнасць мадэлей, якія бесперапынна разгортваюцца і адлюстроўваюць гістарычныя тэндэнцыі, своеасаблівасці культуры, духоўны склад насельніцтва той ці іншай краіны. Адзначым, што логіка трансфармацыйных працэсаў вызначае адмову ад апалогіі кіраўнічага элітызму, у адпаведнасці з якім нібыта існуе мадэль сацыяльна-палітычнай сістэмы, у якой асноўныя правілы функцыянавання павінны быць усталяваны раз і назаўжды, і прадвызначае пераход да менш этнацэнтрычнага разумення палітыкі, якое накіроўвае ўвагу на дэмакратызацыю ўсёй сацыяльнай практыкі. Тым самым актуалізуецца і персанальная адказнасць пэўна-

га індывіда, і калектыўная адказнасць структур грамадзянскага грамадства за перспектывы далейшага развіцця. Караляццю ж разнастайных пазіцый па пытанні аб дасканальнай будучыні належыць ахарактарызаваць, хутчэй, не як апаніраванне, а як сваеасаблівы дыялог, які вядзецца для пошуку ісціны на конт «сапраўднага» чалавечага быцця.

ЛІТАРАТУРА

1. Алмонд, Г. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор / Г. Алмонд, Дж. Пауэлл, К. Стром, Р. Далтон / сокр. пер. с англ. – М.: Аспект-Пресс, 2002.
2. Бранский, В.П. Глобализация и синергетический историзм / В.П. Бранский, С.Д. Пожарский. – СПб.: Политехника, 2004.
3. Чичерин, Б.Н. Собственность и государство / Б.Н. Чичерин. – СПб.: РГХА, 2005.
4. Ортега-и-Гассет, Х. Эссе об Испании / Х. Ортега-и-Гассет // Иностранная литература. – 1993. – № 4. – С. 203–235.
5. Бранский, В.П. Социальная синергетика как постмодернистская философия истории / В.П. Бранский // Общественные науки и современность. – 1999. – № 6. – С. 117–127.
6. Манхейм, К. Идеология и утопия / К. Манхейм // Диагноз нашего времени. – М.: Юрист, 1994.
7. Политическая психология / под общ. ред. А.А. Деркача, В.И. Жукова, Л.Г. Лаптева. – М.: Академический проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2001.
8. Бжезинский, З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы / З. Бжезинский. – М.: Междунар. отношения, 1998.

SUMMARY

The article deals with the problem of social ideals as a resource of modernization in transitive society. It identifies not only their creative potential, but also internal contradictions which allow political elites to use the ideals in order to manipulate public consciousness in their own interests.

